

Ankara'daki Üniversite Kütüphanelerinde İnternet Kullanımı

Using Internet at University Libraries in Ankara

Erol Olcay*

Öz

Bu makalede Ankara'da bulunan üniversite kütüphanelerinde İnternet kullanımı incelenmektedir. İnternet'in kütüphane hizmetlerine katkıları kısaca özetlenmekte ve Ankara'daki üniversite kütüphanelerinde çalışan 111 profesyonel kütüphaneciye Mart-Nisan 1996'da uygulanan bir anket sonucu elde edilen bulgular verilmektedir. Ankara'daki üniversite kütüphanelerinin sahip olduğu donanım ve İnternet'e erişim olanaklarının yeterli olmadığı ve bir-iki kütüphane dışında söz konusu kütüphanelerin kaynaklarının (çevrimiçi katalog, vd.) İnternet'e açık olmadığı ortaya çıkmıştır. Öte yandan, bu üniversitelerde görev yapan kütüphanecilerin önemli bir kısmının (%40) İnternet'i kullanmayı bilmedikleri, bu konuda yeterli eğitim görmedikleri ve işyerlerinde İnternet kullanmadıkları ortaya çıkmıştır. Anket sonucu elde edilen bulgular yorumlanarak bazı önerilerde bulunulmuştur.

Abstract

This paper reviews the use of Internet at university libraries in Ankara. First, the impact of Internet upon libraries are summarized and then findings of a questionnaire survey are discussed. Survey shows that university libraries are not sufficiently equipped with needed hardware and capabilities to get access to the Internet. Resources (i.e., online catalogs) of a very few university libraries are accessible through the Internet. Some 40% of university librarians do not know how to use the Internet, lack required skills and training, and do not use the Internet in their workplaces. The article concludes with the interpretation of the findings and recommendations.

* Erol Olcay <erol@bilgi.lib.hun.edu.tr> Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi Yöneticisidir.

Giriş

Bundan 10-15 yıl önce kütüphaneciler "bilgi patlaması"nın kütüphanecilik mesleğine getirmiş olduğu yükü omuzlamışlar, bilgisayarlar yardımı ile bilgilerin organizasyonunu sağlamışlardı. Tek merkezde bulunan bir ana bilgisayarda sunmak istedikleri bilgileri depolamışlar ve bu ana bilgisayara uçlar bağlayarak bilgileri kullanıcıların hizmetine sunmuşlardı. Oysa bugün bilgisayar ağları aracılığıyla bilgi erişim hizmeti sağlanan günümüz kütüphanelerinde kütüphanecilerin rolleri de yeniden şekillenmektedir. Çünkü 1990'lı yıllarda gelişen ve değişen bilgi erişim teknolojisi kütüphanelerde bulunan kaynakların paylaşımına bir kolaylık getirmiştir.

Bilgi teknolojisi kütüphaneciler için yeni ve değişik fırsatlar yaratmıştır. Bu fırsatların en önemlisi belki de İnternet olgusudur. İnternet, dünya-daki irili ufaklı bilgisayar ağlarını birbirlerine bağlayarak kişi ve kuruluşlar arasındaki iletişimi ve kaynak paylaşımını kolaylaştırmıştır.

İnternet

İnternet "ağların ağı" olarak bilinir. Dünya çapında 30 bin ayrı ağ (federal, ulusal, bölgesel ağ ve kampus ağı) ve 10 milyondan fazla bilgisayarı birbirine bağlamaktadır. İnternet aracılığı ile yaklaşık 110 civarında ülke birbirine bağlıdır. Yine İnternet aracılığı ile erişilebilen kişi sayısının 50 milyon civarında olduğu sanılmaktadır (Tonta 1996 : 3-4).

İnternet, canlı, dinamik ve hızla gelişen yapısı ile elektronik bir kütüphane gibidir. Bu özelliği İnternet'i bilgi değişiminde ve iletişimde kullanılan en büyük bilgisayar ağı konumuna getirmiştir.

İnternet'te metin türü bilgilere ek olarak, grafik, görüntü, ses ve canlandırma içeren çokluortam (multimedia) türü bilgiler olduğu gibi bu bilgilerin bilgisayarlar aracılığı ile kişilere taşınabilmesi olanağı da vardır. Hangi tipte, hangi işletim sisteminde olursa olsun bilgisayarlar kullanılarak dünyanın öbür ucundaki kütüphane kataloglarını karıştırmak, bilimsel makale ve raporları incelemek ve çok çeşitli elektronik tartışmalara katılmak olanaklı hale gelmiştir.

İnternet, bilgi değişiminde ve iletişimde yeni olanaklar sağlamış ve yeni bir elektronik topluluk ya da sanal grupların (virtual community) doğmasına yol açmıştır. Bu gruplar İnternet aracılığı ile fikir tartışmaları yapan kişilerden oluşur ve coğrafi mesafeler bu grubun üyeleri için bir önem taşımaz. Artık İnternet üzerinden haberleşen akademik bir topluluk vardır ve İnternet'e bağlı olan "genel veri tabanlarına, programlara, kütüphane kaynaklarına, uluslararası konferanslara, üniversite kaynaklarına v.b. erişmek oldukça basit, hızlı ve ucuz olmaktadır" (Çağltay 1995 : 1).

Internet'in Kütüphane Hizmetlerine Katkıları

Kütüphanelerde veya bilgi merkezlerinde kullanılan eski veri tabanı sistemleri bir merkezde toplanan bilgileri barındıran bir bilgisayar ve buna bağlı terminallerden oluşuyordu. Oysa şimdi Internet'e bağlı olan her bilgisayar birbiri ile ilişki kurabilmektedir. Bu nedenle Internet kullanıcıları şu hizmetlerden yararlanabilmektedirler:

- a. Tartışma listeleri, duyuru bültenleri ve elektronik dergilerden yararlanma
- b. E-posta ve iletişimle ilgili çalışmalar,
- c. Uzaktan veri tabanlarına erişme,
- d. Dosya aktarma ve veri değişme,
- e. Araştırma ve yayın yapma,
- f. Kişisel iletişim ve eğlenceli etkinlikler yapabilme (Ladner ve Tillman 1993a:19),
- g. Elektronik alış veriş,
- h. Uzaktan eğitim,
- i. Uzaktan tıbbi teşhis, vd.

Bu olanakların sağlamış olduğu kolaylıklar küçümsenemez. Uzaktan veri tabanlarına erişebilme olanağı, Internet üzerindeki çevrimiçi kataloglara erişmek anlamına gelir. Bu kataloglar kütüphane işlemlerinin yürütülmesinde yardımcı olmaktadır ve işlemlerin yerine getirilmesinde pratik, hızlı ve doğru bir yol olarak önem kazanmışlardır.

Yeni bilgi teknolojisi doğal olarak bilgi alt yapısının değişmesine yol açmıştır. Kütüphaneciler değişik ortamlarda üretilen ve depolanan bilgileri kullanıcılarına sunmak için yeni bir mücadeleye başlamışlardır. Her şeyi ile yenilenen iletişim ağları ve bilgi ağları, bilgi otoyollarını (Information Superhighways) oluştururken kütüphaneciler de bu otoyollar üzerinde görevler üstlenmişlerdir. Bu görevlerin en önemlilerinden birisi Internet ortamına sunabilmek için sahip olunan kaynakları gerekli formatlara dönüştürmektir. Böylelikle araştırmacılar, üniversite öğretim elemanları kütüphane dermesinde bulunan herhangi bir kaynağa ofislerindeki bilgisayarlardan erişebilir ve, örneğin, ödünç alma isteğini e-posta olanağı ile karşılayabilir hale gelebilirler. Kütüphanelerde "dijital formda bulunan ve bu şekilde depolanan bilgiler; geleneksel kütüphane formatlarından çok daha kolay kopyalanıp çoğaltılabilir ve günlenebilirler. Bilgisayar dosyaları düzenli olarak yedeklenebilir ve daha uzun süre dayanabileceği yeni bir ortama taşınabilirler" (Dowlin, 1995: 412).

Günümüzde yüzlerce kütüphane kataloğu Internet üzerindedir. Bir caddeyi karşıdan karşıya geçer gibi bir kıtadan bir diğer kıtaya geçip sanki o

kütüphanede imişçesine çevrimiçi kataloglar sorgulanabilmektedir. İstenirse Colorado Üniversitesinde oluşturulan CARL (The Colorado Alliance for Research Libraries) sisteminin UnCover veri tabanından çeşitli makaleler incelenebilmekte, sonuçlar taramanın gerçekleştiği bilgisayara aktarılabilen ve bu hizmetlerin karşılığı kredi kartı ile ödenebilmektedir (Valauskas, 1994 : 25).

İnternet aracılığıyla, dünyadaki akademik ve araştırma kütüphanelerinin çevrimiçi kataloglarından kitapların bibliyografik kayıtlarına erişilebilmektedir. Bu kaynaklarla, bibliyografik künyeler doğrulanabilmekte, bulunması güç olan bazı kaynakların nerede olduğu belirlenebilmekte ve bu kataloglardan seçim yapılarak bibliyografyalar oluşturulabilmektedir. Keza yeni çıkan kitaplar kontrol edilebilmekte ve yine İnternet aracılığı ile satın alma işlemleri gerçekleştirilebilmektedir.

Kütüphaneciler bir danışma/referans aracı olarak henüz basılmamış ama güncel olan bazı kaynaklara erişimi sağladığı için İnternet'i kullanmaya başlamışlardır. Ayrıca bir iletişim aracı olarak İnternet, telgraf, faks gibi araçların yerine geçebileceği için belge dağıtımında ve meslektaşları ile iletişim kurmakta kütüphanecilerce kullanılabilir.

Tüm bu olanaklar geleneksel kütüphane işlemlerinde kütüphanecilerin görevlerini az hata ile, doğru olarak, daha rahat ve daha kısa bir zamanda yapmalarını sağlamaktadır.

Kütüphanecilerin çalışma ortamı bu gelişmeler sonucu değişmiştir. Ancak araştırmacıların çalışma ortamı da değişmiştir. Eskiden kütüphanelere gidip kart katalogu, danışma kaynaklarını inceleyen araştırmacılar buldukları bibliyografik künyelerden yararlanarak materyalin kendisine ulaşmak için ayrı bir çaba harcarlardı. Oysa şimdi ofislerinde oturarak bilgisayarlarından dünyadaki çeşitli üniversitelerin ya da bilgi merkezlerinin çevrimiçi kataloglarına erişebilmekte, istedikleri bilgi kaynaklarından bazılarını dosya aktarma yolu ile kendi bilgisayarlarına bile aktarabilmektedirler.

Kütüphaneciler bu yeni bilgi dünyasında kendi rollerini yeniden belirlemek, bu rolü oynamak ve kullanıcılarına en iyi hizmeti vermek zorundadır. Söz konusu hizmetleri vermek için elverişli ortamlar hazırlamak da kütüphanecilerin bu yeni rolleri gereğidir.

Ankara'daki Üniversite Kütüphaneleri ve İnternet

Üniversite kütüphanelerimizden hangileri -İnternet'in getirmiş olduğu olanakları kullanarak- vermiş oldukları kütüphane hizmetlerinde değişiklik yapmıştır? İnternet'in sunduğu olanaklardan hangileri bu üniversite kütüphanelerinde uygulamaya konmuştur? Hangi üniversite kütüphaneleri bu

olanakları uygulayabilecek donanıma sahiptir? Hangi üniversite kütüphaneleri bu olanakları uygulayabilecek kütüphaneci grubuna sahiptir?

Bu sorulara verilecek yanıtların pek umut verici olmadığını görüyoruz. Çünkü çevrimiçi katalog olarak kullanılabilecek kütüphane genel katalogları, çoğu üniversite kütüphanemizde bilgisayar ortamında bir veri tabanı biçimine dönüştürülemedi. Süreli yayınların denetimini gerçekleştiren ve her an ulusal toplu kataloğa dönüşebilecek süreli yayınlar veri tabanları hemen hemen yok gibidir. Varolanlar da diğerlerinden bağımsız çalışmalar olup hizmet verdiği kullanıcı kitlesi sınırlıdır. Bu gibi veri tabanları, bugüne değin üniversite kütüphanelerimizde oluşturulmuş olmalıydı. Çünkü bu gibi veri tabanlarının varlığı Internet olanaklarını daha anlamlı hale getirmektedir. Internet'ten istenen düzeyde yararlanma elektronik ortamda değişebilecek bilgi miktarıyla çok yakından ilgilidir.

Öte yandan Internet'e erişebilen kütüphanecilerin sayısı da önemlidir. Acaba kaç kütüphaneci Internet ortamındaki bilgi kaynaklarına rahatça erişebilmektedir? Erişebilenlerin Internet'i sağlıklı ve etkin bir şekilde kullandıkları söylenebilir mi?

Tüm bu sorunlar; kütüphanelerde Internet kullanımını ve kütüphane hizmetlerindeki uygulamalarının incelenmesinin ve kütüphanecilerin konu ile ilgili eğitimlerinin hangi düzeyde olduğunun saptanmasının zorunlu olduğunu göstermektedir.

Bu çalışmada yukarıda sözü edilen sorunlar üniversite kütüphaneleri özelinde ele alınarak Ankara'da bulunan üniversite kütüphaneleri açısından bir durum saptaması yapılmıştır (Olcay, 1996). Bu amaçla bir anket hazırlanmıştır. Mart-Nisan 1996 tarihlerinde Ankara'daki altı üniversite kütüphanesinde (Hacettepe Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Bilkent Üniversitesi, Başkent Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Gazi Üniversitesi) ve Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Dokümantasyon Merkezi'nde çalışan toplam 111 profesyonel kütüphaneciye bu anket dağıtılmış ve 78 kütüphaneci anketi yanıtlayarak geri göndermiştir (yanıt oranı %70). Anketi yanıtlayan kütüphanecilerin %51'ini uzman kütüphaneciler, %23'ünü bölüm sorumluları, %6'sını müdürler, %3'ünü daire başkanları ve %17'sini kütüphaneciler oluşturmaktadır. Anketi yanıtlayan kütüphanecilerin yarısından fazlası (%51) beş ya da daha az yıldır, %37'si ise beş ile on yıldır bu meslekte çalışmaktadırlar. Bir başka deyişle, anketi yanıtlayanların büyük bir çoğunluğunu genç kütüphaneciler oluşturmaktadır.

Bulgular ve Yorum

Bu bölümde anket sonucu elde edilen bulgular çeşitli alt başlıklar altında incelenerek yorumlanmaktadır.

A. İnternet Donanımı

Anketin uygulandığı tarihlerde Ankara'daki üniversite kütüphanelerinden Başkent, Bilkent, Gazi ve ODTÜ kütüphaneleri İnternet'e bağlıdır. Hacettepe ve Ankara Üniversite kütüphaneleri ile YÖK Dokümantasyon Merkezi ise bağlı değildir.

ODTÜ ve Bilkent Üniversitesi kütüphanelerinde kampus içindeki yerel ağlar planlandığında kütüphanenin de bu yerel ağ içerisinde yer alması gerektiği düşünülmüştür. Söz konusu üniversiteler İnternet'e bağlanır bağlanmaz bu üniversitelerin kütüphanelerinin de İnternet bağlantıları gerçekleştirilmiştir. Ancak Hacettepe Üniversitesi kütüphanelerinde böyle bir yaklaşım söz konusu değildir. Üniversitenin Beytepe yerleşkesinde yerel ağ mevcut olup, çoğu bölümler İnternet'e bağlı oldukları halde kütüphane bağlı değildir. Bu durum, ağın planlanması aşamasında üniversite ve kütüphane yöneticilerinin kütüphaneyi yeterince dikkate almadıklarını göstermektedir.

Ankara Üniversitesi yerleşke esasına dayalı bir üniversite olmadığından kütüphaneler dağınık yerleşimler şeklindedir. Ancak Ankara Üniversitesi'nin hiçbir kütüphanesinin İnternet bağlantısı olmaması düşündürücüdür.

YÖK İnternet'e bağlı olduğu halde YÖK Dokümantasyon Merkezi bağlı değildir. Oysaki Merkezin süreli yayın koleksiyonuna ait bibliyografik bilgilerin tamamı elektronik ortamdadır ve kolayca İnternet aracılığıyla bütün kullanıcıların hizmetine açılabilir. YÖK Dokümantasyon Merkezi'nin TÜBİTAK Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi'ne (ULAKBİM) devredilmesinden sonra bu sorunların çözümlenmesi umulmaktadır.

Yukarıda da belirtildiği gibi, Ankara'daki bazı üniversite kütüphaneleri o tarihte İnternet'e bağlı olmadığından, ankete yanıt veren kütüphanecilerden ancak %65'inin (51 kütüphaneci) İnternet'e erişme olanaklarının var olduğu ortaya çıkmıştır. Özel üniversite kütüphanelerinde çalışan profesyonel kütüphaneciler kapsam dışı bırakıldığında İnternet'e erişebilen kütüphanecilerin oranı %40'a düşmektedir. Bir başka deyişle, Ankara'daki üniversite kütüphanelerinde çalışan kütüphanecilerin yarısından fazlası İnternet'e erişim olanağına sahip değildirler.

Anketi yanıtlayan ve İnternet'e erişim olanağı olan kütüphaneciler bu amaçla kullanılmak üzere gerekli bilgisayar uçlarına sahip olduklarını belirtmişlerdir. Bir başka deyişle, İnternet'e bağlı olan üniversite kütüphanelerinde kütüphaneciler İnternet'e istedikleri zaman erişebilmektedirler. Bu uçların bir kısmı teknik işlemlerde kullanılmaktadır. Bazı kütüphanelerde ise İnternet'e bağlanmak için kullanılan uçlar hem kütüphanede çalışan diğer kütüphanecilerle, hem de diğer üniversite mensuplarıyla ortaklaşa kullanılmaktadır. Bu uçların daha çok danışma servislerinde bulunduğu gözlenmiştir.

Ankara'daki üniversite kütüphaneleri, bağılı oldukları kuruluşların bilgisayar birimlerinden yararlanabilmekte ve destek (teknik destek ve eğitim desteği) alabilmektedirler. Kaldı ki, bu tür bir destek olmazsa İnternet'e erişim için gereken donanımın bakımının olanaksız hale geleceği saptanmıştır. Çünkü kütüphanelerin İnternet donanımı ve yazılımı ile ilgili işlemler, bağılı oldukları kuruluşların bilgisayar birimlerinde çalışan bilgisayar uzmanlarıncaya yürütölmektedir. Varsa, karşılaşılan sorunlar yine aynı birim tarafından çözülmekte ve bu konuda kütüphanelere destek verilmektedir. Kütüphanecilerin yeni projeler üretmeleri halinde üniversitelerde verilen bu bilgisayar desteğinden yarar görecekları açıktır.

Üniversitelerde kütüphanecilerin İnternet donanımı ile ilgili çalışmalarını tamamlayabilecekleri bir bilgisayar desteği mevcuttur. İnternet'e bağılı olmayan kütüphaneler böyle bir desteğe gereksinim duymadıklarını belirtmişlerdir. Oysa anketi yanıtlayanların %62'si veri tabanı oluşturma konusunda yardım aldığını belirtmiştir. Dolayısıyla kütüphanelerin İnternet'e bağlanmadan önce, sahip oldukları bilgi kaynaklarını elektronik ortama aktarma konusunda yardım alabilecekleri görölmektedir.

B. Elektronik Ortamda Bulunan Bilgi Kaynakları

Bilkent Üniversitesi Kütüphanesinde bütün bilgi kaynaklarının bibliyografik künyeleri elektronik ortama geçirilmiş olup, İnternet aracılığıyla herkesin kullanımına açıktır.

Başkent Üniversitesi Kütüphanesi, genel kataloğunu bilgisayar ortamına aktarmıştır. Sahip olduğu süreli yayınlar koleksiyonunu da bilgisayara dayalı veri tabanı şeklinde oluşturmayı planlamaktadır. Ancak, Başkent Üniversitesi Kütüphanesinin genel kataloğunu elektronik ortama aktarmak için seçilen yazılım (Bliss PC) elverişli olmadığından, kütüphane, genel kataloğunu İnternet aracılığıyla kullanımına açamamıştır.

ODTÜ Kütüphanesinde çalışmalara başlanmış olup, genel kataloğu elektronik ortama aktarma işlemleri devam etmektedir. Ancak koleksiyon, aktarıldığı kadarıyla İnternet aracılığıyla kullanımına açılmıştır. Süreli yayınlar veri tabanı hazır durumdadır.

Gazi Üniversitesi Kütüphanesi gerekli donanımları elde ettiği halde çalışmalarını tamamlayamamıştır. Genel kataloğu elektronik ortama geçiriliyor olmasına rağmen erişim sorunu çözülememiştir. Bu kütüphanede de bilgisayar yazılımı sorunu olduğundan, çevrimiçi katalog İnternet aracılığıyla kullanımına açılmamaktadır.

YÖK Dokümantasyon Merkezi sahip olduğu süreli yayınların elektronik ortamda bulunan veri tabanını İnternet'e bağılı olmadığı için kullanımına su-

namamaktadır. Oysa bu süreli yayın koleksiyonu ile ilgili bibliyografik bilgiler İnternet aracılığıyla tüm dünyaya açılabilir. Akgül'ün (1994: 44) de dediği gibi, İnternet aracılığıyla hızlı servis verebilen bir YÖK Kütüphanesine çok büyük görevler düşmektedir.

Hacettepe Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi Kütüphaneleri sadece basılı materyalleri bulunduran kütüphane olma özelliğinden henüz kurtulamamışlar ve genel kataloglarını henüz elektronik ortama aktaramamışlardır. Bunun dışında sahip oldukları veri tabanları da, elektronik ortamda olmasına karşın, İnternet aracılığıyla kullanıma henüz açık değildir. Ankara Üniversitesi Kütüphanelerinde bu konuda yapılan çalışmalar, iyi niyete dayalı düşüncelerden öteye gitmemektedir.

C. İnternet Kullanımı

Anket sorularından birisi de kütüphanecilerin İnternet'i hangi amaçlarla kullandıklarıyla ilgiliydi. Kütüphaneciler İnternet'i daha çok kütüphane kataloglarını ya da benzer veri tabanlarını taramak için kullanmaktadırlar.

Kütüphanecilerin İnternet kullanımı ile ilgili ilginç bir nokta dikkati çekmektedir. İnternet bağlantısı olduğu halde 20 kütüphaneci elektronik posta (e-posta) kullanmamaktadır (%39). Bu rakam son derece düşündürücüdür. Bu kütüphaneciler, e-posta olanakları olduğu halde bunu iletişim için kullanma yoluna gitmemektedirler. Bu durum kütüphanecilerin İnternet'e henüz alışmadıklarını ve eğitimlerinin yetersiz olduğunu ortaya koymaktadır.

İnternet'e erişebilen kütüphanecilerin üçte birinin İnternet'i haftada 1 saat veya daha az sürelerde kullandıkları görülmüştür. Kütüphanecilerin çoğu İnternet'i haftada 2-5 saat arasında kullanmaktadırlar. Bu süreler kamımızca yetersizdir.

İnternet'in kütüphane hizmetlerine getirdiği boyut önemlidir. Olanaklarından verimli bir şekilde yararlandığında İnternet anlamlı hale gelir. Bazı kütüphaneler kataloglama işlemlerinde "telnet" ile çevrimiçi kataloglara erişerek bibliyografik kontrol yapmaktadırlar. Bu kütüphaneler bibliyografik kontrolünü yaptıkları kaynaklara ait katalog bilgilerini veri girme yolu ile kendi bilgisayarlarına aktarmaktadırlar. Oysa OCLC PRISM Katalog Servisinde olduğu gibi İnternet, kataloglama işlemlerine değişik bir boyut getirmiştir. Katalog bilgilerinin olduğu gibi bilgisayara aktarılabilmesi olanaklıdır. Yeniden veri girişi yapmaya gerek yoktur. Anketi yanıtlayan kütüphaneciler bundan haberdar olmadıklarından kendi kütüphanelerinde böyle bir işlem gerçekleştirilememektedir. İnternet'in getirmiş olduğu yeniliklerin kütüphaneciler tarafından kullanılamaması, kütüphanecilerin İnternet eğitimlerinin yetersizliğini gösteren bir başka kanıt olarak yorumlanabilir.

D. İnternet'ten Haberdar Olma

Yalnızca beş profesyonel kütüphaneci (%6) İnternet'ten haberdar değildir. Geriye kalan tüm kütüphaneciler bağı oldukları üniversitenin İnternet kullanmaya başlaması ile ve konu ile ilgili literatürü okuyarak İnternet'ten haberdar olmuşlardır. Bazı kütüphaneciler de kütüphanecilik eğitimleri sırasında İnternet'in ne olduğunu duymuşlardır. Ancak konu ile ilgili literatürü okuyanların sayısı tatmin edici düzeyde (15 kütüphaneci, %19) değildir.

E. Üniversite Kütüphanecilerinin İnternet Bilgisi ve İnternet Eğitimi

Kütüphanecilerin önemli bir kısmı (31 kütüphaneci, %40) İnternet'i kullanmayı bilmediklerini söylemişlerdir. İnternet'i kullanmayı bildiğini söyleyenlerin önemli bir kısmı (28 kişi, %36) da İnternet'i kendi çabalarıyla öğrendiklerini belirtmişlerdir. Yalnızca 15 kütüphaneci (%19) İnternet ile ilgili bir kursa katıldığını söylemiştir. Bilkent Üniversitesinden 28 kütüphaneci anketi yanıtlamış olmasına ve bu üniversitede ücretsiz İnternet eğitimi verilmesine karşın, anketi yanıtlayan bütün kütüphanecilerden sadece 15'inin bir kursa katıldığını söylemesi oldukça ilginçtir. Bir başka deyişle, kuruluşlarında bedava İnternet eğitimi verilmesine karşın, bazı kütüphanecilerin bu programlara itibar etmedikleri görülmektedir.

Bu tür kurslara ilgi gösterilmemesinin bir başka nedeni de düzenlenen İnternet eğitim programlarının yeterince ilginç ve doyurucu bulunmaması olabilir.

Kütüphaneciler İnternet kullanımını çalıştıkları işyerlerinde İnternet kullanan diğer kişilerden öğrenmeyi başka yöntemlere yeğ tutmaktadırlar. Meslektaşlarından yeni birşeyler öğrenmeleri kütüphanecileri özendirilmektedir. Bu nedenle kütüphanelerin İnternet'e bağlanması İnternet kullanımını yaygınlaştırabilir ve kütüphanecilerin İnternet eğitiminin daha ciddi bir biçimde ele alınmasını sağlayabilir.

Kütüphaneciler için İnternet eğitiminin iki yanı vardır. Bunlardan ilki bilgisayar kullanım becerisine sahip olmaktır. İkincisi ise İnternet araçlarının ne gibi olanaklar sağladığını anlamak ve bu olanakları kullanmaktır. Üniversitelerimiz bünyesinde kütüphanecilerin devam ettikleri İnternet kursları genel olarak bilgisayar kullanımı düzeyinde kalmış, İnternet araçları ve sağladığı olanakların uygulaması yapılamamıştır.

Bugüne değin İnternet eğitimi almış kütüphanecilerin çoğu (%64) yöneticileri tarafından desteklenmiştir. İki kütüphaneci ise İnternet eğitimlerinin kuruluşlarındaki bilgi işlem merkezi tarafından desteklendiğini söylemiştir. ODTÜ ve Bilkent Üniversitesi kuruluş olarak İnternet eğitim prog-

ramları düzenlemişlerdir. Ancak bu programların kişilere yeterli beceriyi kazandırmadığı ortaya çıkmıştır. Mesleki derneklerin ise bu konuda herhangi bir çabası olmamıştır. Düzenlenen bir kaç konferans kütüphanecilerin yalnızca İnternet'ten haberdar olmalarına yaramıştır. Bu küçümsenecek bir olay değildir, ancak beceri kazandırma eğitimi anlamına da gelmemektedir.

Kütüphanecilerin İnternet eğitimini maddi ve manevi yönden destekleyenlerin başında yöneticilerin gelmeleri doğaldır. Ancak yöneticilerin bu konuda bir arayış ya da çaba içinde olmadıkları gözlenmiş, böyle bir eğitim programına gereksinim duyulup duyulmadığı konusunda bir düşüncelerinin bulunmadığı ortaya çıkmıştır. Çünkü yöneticilerin İnternet ve İnternet'in kütüphane hizmetlerine getirmiş olduğu yeniliklerden haberdar oldukları şüphelidir. Her ne kadar ankete yanıt veren kütüphanecilerin tamamına yakını bütün kütüphanelerin İnternet'e bağlanması gerektiğini savunmuş ise de, İnternet'e bağlanmak için kütüphaneler yeterince çaba göstermemektedirler.

Anketi yanıtlayan 24 kütüphaneci İnternet eğitim kurslarının kütüphanecilik mesleğini bilen ya da kütüphanecilik mesleğine yakın bilgisayar uzmanları tarafından verilmesi gerektiğini savunmuştur. Kanımızca "İnternet nedir?", "Nasıl çalışır?" gibi bazı temel bilgilerden sonra; İnternet üzerinde bulunan bilgi kaynaklarına erişebilmeyi ve bu bilgilerden nasıl, nerede, ne zaman yararlanılabileceği konusunda bilgi sahibi olmayı sağlayan bazı kapsamlı kurslara gereksinim vardır. Bu tür kursların kütüphaneciler tarafından verilmesi kuşkusuz daha uygundur. Yirmi kütüphaneci ise kütüphanecilerin çalıştığı her kuruluşun İnternet eğitimini üstlenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Ankete katılanların %18'i İnternet eğitiminin kütüphanecilik okullarında verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Ülkemizdeki kütüphanecilik bölümlerinden şimdilik sadece Hacettepe Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümünde İnternet'le ilgili uygulamalı dersler verilmektedir.

Bazı kütüphaneciler (10 kişi) İnternet eğitiminin Türk Kütüphaneciler Derneği (TKD) ve Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği (ÜNAK) gibi mesleki kuruluşlarca üstlenilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. İnternet eğitiminin Kütüphaneler Genel Müdürlüğü, Milli Kütüphane ve TÜBİTAK gibi başka kuruluşlarca verilmesi yolunda bazı görüşler de vardır.

Kütüphanecilerin İnternet eğitiminin nasıl olması gerektiği konusunda 50 kişinin (%64) suskun kalması bazı gerçekleri açıklamaktadır. Kütüphaneciler henüz İnternet eğitiminden neyi anlamaları gerektiğini bilmemektedirler.

Sonuç ve Öneriler

İnternet olgusu ile kütüphanecilik mesleği değişikliklere ve yeniliklere hazırlanmaktadır. Kütüphanecilerin de bu yeniliklere hazırlanmaları ve kütüphane işlemlerinin nasıl olması gerektiği konusunda öneriler getirip tartışarak yeni sonuçlara varmaları gerekmektedir.

Ankara'da bulunan üniversite kütüphaneleri vermekte oldukları kütüphane hizmetlerini İnternet ortamına uyarlayarak kullanıcılarına sunmaya henüz hazır değildirler. Ankara'da üniversite kütüphanelerinde çalışan kütüphanecilerin İnternet'i bilgileri yeterli değildir. İnternet donanımlarını sağlıklı kullanamamaktadırlar. Kütüphaneciler İnternet'i şu anda çoğunlukla haberleşme ve e-posta olanağından yararlanmak için kullanmaktadırlar. Bir başka neden ise uzaktan veri tabanlarını taramaktır. Ankara'da üniversite kütüphanelerinde çalışan çok az kütüphaneci İnternet'e erişimi işinin bir parçası olarak görmekte ve bu amaçla İnternet'i kullanmaktadır. Kütüphanelerde İnternet'in kullanım şekli yönetimce belirlenmemiş, herhangi bir iş tanımına dayandırılmamıştır.

Kuşkusuz İnternet kullanımının verimli olması konusunda bazı çabalar saptanmıştır. Ancak özel statüdeki üniversite kütüphaneleri değerlendirme kapsamı dışında bırakıldığında durum pek iç açıcı değildir. Oysa son aşamada İnternet bir araçtır. Sunduğu olanakları iyice anlamak, bu olanakları değerlendirmek ve bu araçtan yararlanma yolunda çareler aramak gerekmektedir. İnternet'e bağlanmakla her iş bitmemektedir.

Ankara'da bulunan üniversite kütüphanelerinin İnternet'ten yararlanabilmek için gerekli donanıma bağlı oldukları kuruluşların sahip olduğu, ama kütüphanelerin bu olanakları yeterince değerlendiremediği ortaya çıkmıştır. ODTÜ, Bilkent ve Başkent Üniversitesi kütüphaneleri donanım ile ilgili sorunlarını çözmüşlerdir. Ancak devlet üniversitelerine ait kütüphanelerin donanım sorunlarını çözebilmeleri bundan sonra gösterecekleri çabalara bağlıdır.

Elektronik ortamda bulunan bilgi kaynakları yeterli değildir. Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi dışındaki kütüphaneler sorunlarını tam olarak çözememişlerdir. Ancak Başkent, Gazi Üniversitesi ve ODTÜ kütüphanelerinin bu konuda çalışmaları devam etmektedir.

Kütüphanelerin ellerinde bulunan elektronik ortamdaki bilgi kaynaklarından bazılarını da CD-ROM ortamındaki kaynaklar oluşturmaktadır. Kütüphaneler bu kaynaklardan yaptıkları taramaları İnternet aracılığıyla kullanıcılarına açabilirler ve tarama sonuçlarını kullanıcılara elektronik yolla gönderilebilirler. Ancak bu hizmetin yalnızca Bilkent Üniversitesi Kütüphanesinde verildiği saptanmıştır.

Tonta (1996: 9), Türkiye'de İnternet aracılığıyla sağlanan kütüphanecilik ve bilgi hizmetlerinin geliştirilmesi için yapılması gerekenleri özetlerken,

söz konusu bilgi hizmetlerini sağlamak için gereken veri trafiğini kaldıracak güçte ve ülkemizdeki 'bilgi otoyolu'nun temelini oluşturacak bir ulusal araştırma ve eğitim ağının kurulması gerektiğini söylemiştir. Tonta'ya göre farklı bilgi sistemlerinin (çevrimiçi kataloglar, bibliyografik veri tabanları, vd.) ortak kullanıcı arabirimleri aracılığıyla kullanımını sağlanmalıdır. Eski YÖK dokümantasyon merkezi ve üniversite kütüphaneleri gibi kuruluşların koleksiyonlarında yer alan kitap ve dergilere ilişkin bibliyografik bilgilere yine İnternet aracılığıyla erişilmelidir. Ayrıca, MEDLINE, Current Contents, Engineering Index, ERIC gibi belli başlı dizin ve özet veri tabanları, üretici firmalarla lisans anlaşmaları yapılarak TÜBİTAK ya da başka bir kuruluşun bilgisayarlarına belli sıklıklarla (haftalık ya da aylık) yüklenmeli ve İnternet aracılığıyla araştırmacıların hizmetine sunulmalıdır (Tonta, 1996 : 10).

Üniversite kütüphanelerimiz evrensel olarak kullanılan bu bilgisayar ağından gerektiği gibi yararlanmanın yollarını aramalıdır. İnternet insanları birbirlerine bağlamaktadır. Bilgi alış verişinde bunun ne denli önemli olduğu düşünülmelidir. Kütüphaneciler de kendilerini bu büyük bilgisayar ağının sağladığı olanakları kullanmaya hazırlamalıdır. Tüm bu söylediklerimizin ışığında önerilerimizi şöyle sıralayabiliriz:

1. Ulusal iskelet ağ (backbone) kurulana kadar İnternet'e bağlı olmayan kütüphaneler mevcut bağlantı sistemlerinden biri ile İnternet'e bağlanmalıdır.
2. Kütüphaneler kampus bilgi sistemlerinin (campus-wide information systems) kurulmasında daha etkili rol almalıdır.
3. Kütüphaneler kampus bilgi sistemi kapsamında kütüphane olarak hangi hizmetleri vereceklerini planlamalıdır.
4. Kütüphane yöneticileri, kütüphaneciler başta olmak üzere tüm kütüphane çalışanlarını İnternet kullanmaya alıştırmalıdır.
5. Kütüphane yöneticileri, kütüphanecilerin bu alışkanlığı kazanabilmeleri için hizmet içi eğitim kursları düzenlemeli ve kütüphanecilerin bu kurslara devam etmelerini sağlamalıdır.
6. Kütüphane yöneticileri bu kursların düzenlenmesi için gerekiyorsa mesleki derneklerle ilişkiye geçmeli ve bu konuda başka neler yapabileceklerini tartışmalıdırlar.
7. Sahip oldukları bilgi kaynaklarını bugüne değin elektronik ortama aktaramamış olan kütüphaneler bu tür projeleri başlatıp hızlı bir şekilde bitirmelidir.
8. Üniversite kütüphanelerinin daire başkanları yapmış oldukları rutin toplantılarında, elektronik bilgi kaynakları üzerinde tartışmalı ve bir işbirliği projesi çerçevesinde bu konuda yardıma gereksinim duyan kütüphanelere yardım etmeyi taahhüt etmelidirler.

9. Kütüphaneler, kütüphanelerarası işbirliği atılımlarını geliştirerek süreli yayınlar veri tabanlarını derhal oluşturmalı ve ülke çapında saptanacak bir odak merkezde (focal point) kullanıma açmalıdır. Kütüphaneler kullanıma açtıkları bu veri tabanlarından belge dağıtım işlemlerini de gerçekleştirecek şekilde düzenlemelere gitmelidir.
10. Kütüphaneler, CD-ROM gibi elektronik ortamda bulunan kaynaklarını yine odak bir merkezde toplanması için çalışmalar yapmalıdır. Böylelikle taramalar tek merkezden gerçekleştirilebilir ve sonuçlar elektronik yolla istek sahibine gönderilebilir.

Sonuç olarak; önümüzdeki yıllarda İnternet, kütüphane hizmetlerinin verilmesinde en temel araçlardan birisi olacaktır. Bu iletişim aracı bilgi değişiminde, dolayısıyla kütüphane hizmetlerinde etkin bir rol oynayacaktır. Bu nedenle kütüphanecilerin bu iletişim aracını benimsemeleri ve vermekte oldukları hizmetleri yeniden yapılandırırken İnternet'i de dikkate almaları gerekmektedir. Ankara'daki üniversite kütüphanelerinde çalışan tüm kütüphanecilerin bu gerçeği anlamaları zor olmamıştır. Ancak olumlu sayılabilecek atılımları gerçekleştiren kütüphane sayısının az olması bu konudaki çabalarının yetersiz olduğunu göstermiştir.

Kaynakça

- Akgül, Mustafa. (1994). *İnternet: Bilgiye erişimin yeni araç ve olanakları*. (Version 1.0), Ankara: TR-NET, TÜBİTAK.
- Çağltay, Kürşat. (1995). *Herkes için İnternet*. (Dok. No: IPG-95-02.) Ankara: TÜBİTAK, Enformasyon Teknolojileri Müdürlüğü.
- Dowlin, E. Kenneth. (1995). "Distribution in electronic environment or will there be libraries as we know them in the İnternet World", *Library Trends*, 43(3):409-417.
- Ladner, Sharyn J. and Hope N. Tillman. (1993). *The İnternet and special librarians: Use, training, and the future*. (SLA Research Series No.10). Washington, DC: Special Libraries Association.
- Olcay, N. Erol. (1996). "Ankara'daki üniversite kütüphanelerinde İnternet kullanımı." (Yayımlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi) Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Tonta, Yaşar. (1996). *İnternet ve uygulamaları*. Ankara: Hava Kuvvetleri Komutanlığı, Hv. K. Kh. Basımevi.
- Valauskas, Edward J. (1994). "Using İnternet in libraries", *IFLA Journal*, 20(1): 22-28.